

Socialförsäkringsutskottets betänkande 2019/20:SfU11

Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen om mottagande av asylsökande m.fl.

Regeringens förslag innebär att asylsökandes möjligheter att bo i eget boende ska begränsas i vissa områden. Om en asylsökande på egen hand ordnar bostad i ett område med socioekonomiska utmaningar ska enligt förslaget han eller hon som huvudregel inte ha rätt till dagersättning eller särskilt bidrag enligt lagen om mottagande av asylsökande m.fl. Syftet med förslaget är att asylsökande i fler fall än i dag ska välja att bo i områden där det finns förutsättningar för ett socialt hållbart mottagande och att de negativa sociala konsekvenserna av asylsökandes eget boende ska minska.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2020.

I betänkandet finns två reservationer (M, SD, V, KD) och ett särskilt yttrande (M).

Behandlade förslag

Proposition 2019/20:10 Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande.

Fyra yrkanden i följdmotioner.

Tio yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2019/20.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	5
Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande	5
Reservationer	13
1. Avslag på propositionen, punkt 1 (V)	13
2. Ytterligare åtgärder som rör eget boende för asylsökande, punkt 3 (M, SD, KD)	14
Särskilt yttrande	16
Ytterligare åtgärder som rör eget boende för asylsökande, punkt 3 (M)	16
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	17
Propositionen	17
Följdmotionerna	17
Motioner från allmänna motionstiden 2019/20	17
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	19

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Avslag på propositionen

Riksdagen avslår motion

2019/20:3382 av Christina Höj Larsen m.fl. (V).

Reservation 1 (V)

2. Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2019/20:10.

3. Ytterligare åtgärder som rör eget boende för asylsökande

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:608 av Roger Hedlund m.fl. (SD) yrkande 4,

2019/20:1386 av Olle Thorell m.fl. (S),

2019/20:1851 av Ingela Nylund Watz m.fl. (S),

2019/20:2833 av Ulf KristerSSon m.fl. (M) yrkande 35,

2019/20:2988 av Hans Eklind m.fl. (KD) yrkande 24,

2019/20:3051 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkande 14,

2019/20:3124 av Désirée Pethrus m.fl. (KD) yrkandena 22 och 28,

2019/20:3146 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) yrkandena 1 och 2,

2019/20:3386 av Maria Malmer Stenergard m.fl. (M, KD) och

2019/20:3389 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2.

Reservation 2 (M, SD, KD)

Stockholm den 21 november 2019

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Maria Malmer Stenergard

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Maria Malmer Stenergard (M), Rikard Larsson (S), Katarina Brännström (M), Paula Bieler (SD), Elisabeth Björnsdotter Rahm (M), Kadir Kasirga (S), Björn Petersson (S), Bengt Eliasson (L), Jonas Andersson i Skellefteå (SD), Mats Berglund (MP), Arin Karapet (M), Jennie Åfeldt (SD), Jonny Cato (C), Christina Höj Larsen (V), Pia Steensland (KD), Roza Güclü Hedin (S) och Erica Nådin (S).

Redogörelse för ärendet

Regeringen beslutade i november 2015 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder för att skapa ett sammanhållet system för mottagande och bosättning av asylsökande och nyanlända. Utredningen, som antog namnet Mottagandeutredningen, överlämnade i mars 2018 betänkandet Ett ordnat mottagande – gemensamt ansvar för snabb etablering eller återvändande (SOU 2018:22). Utredningen föreslår bl.a. att asylsökandes möjligheter att ordna eget boende ska begränsas. I Regeringskansliet har en kompletterande promemoria tagits fram för att utveckla utredningens förslag. Betänkandet och promemorian har remissbehandlats.

I propositionen behandlar regeringen betänkandets och promemorians förslag som gäller en begränsning av asylsökandes möjligheter att bo i eget boende under asyltiden.

Förslaget i propositionen bygger på en överenskommelse mellan regeringen, Centerpartiet och Liberalerna.

Lagförslaget har granskats av Lagrådet.

I betänkandet behandlar utskottet proposition 2019/20:10 Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande, tre följdmotioner och åtta motioner från allmänna motionstiden 2019/20.

En förteckning över de behandlade förslagen finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

Utskottets överväganden

Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen om mottagande av asylsökande m.fl. Ändringen innebär att om en asylsökande på egen hand ordnar bostad i ett område med socioekonomiska utmaningar, ska han eller hon som huvudregel inte ha rätt till dagersättning eller särskilt bidrag enligt lagens regler. Förslaget syftar till att asylsökande i större utsträckning än i dag ska välja att bo i områden där det finns förutsättningar för ett socialt hållbart mottagande.

Riksdagen avslår en motion om avslag på propositionen och ett antal yrkanden om bl.a. ytterligare åtgärder som rör eget boende.

Jämför reservation 1 (V) och 2 (M, SD, KD) samt det särskilda yttrandet (M).

Gällande ordning

I lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl., förkortad LMA, finns bestämmelser om sysselsättning för och bistånd till utlänningar som

1. har ansökt om uppehållstillstånd i Sverige som flykting eller som annan skyddsbehövande
2. har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd eller uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd och som inte är folkbokförda här i landet, eller
3. har ansökt om uppehållstillstånd och av särskilda skäl har medgetts rätt att vistas här medan ansökan prövas (1 § LMA).

Migrationsverket har huvudansvaret för mottagandet av asylsökande (2 § LMA). Verket ska driva förläggningar, men får uppdra åt andra att göra detta.

Migrationsverket ska vidare erbjuda asylsökande plats på en förläggning (3 § LMA). Detta gäller dock inte ensamkommande asylsökande barn. För dessa barn ska Migrationsverket i stället anvisa en kommun som ska ordna boendet.

Den som inte önskar utnyttja erbjuden plats på en förläggning ska ändå, enligt 3 a § LMA, registreras vid en förläggning. Alla ensamkommande asylsökande barn ska också registreras vid en förläggning. Migrationsverket ansvarar sedan för att bistånd lämnas enligt lagen om mottagande av asylsökande m.fl.

Migrationsverket ska i lämplig omfattning ge asylsökande sysselsättning genom att dessa får tillfälle att delta i svenskundervisning, i skötseln av för-

läggningar och i annan verksamhet som bidrar till att göra vistelsen meningsfull (4 § LMA).

Enligt huvudregeln lämnas bistånd enligt 13–19 §§ LMA till asylsökande under förutsättning att de är registrerade vid en förläggning.

Bistånd lämnas i form av logi, bostadsersättning, dagersättning och särskilt bidrag (13 § LMA). Den som omfattas av lagen om mottagande av asylsökande m.fl. saknar rätt till bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) för förmåner av motsvarande karaktär. Rätt till bistånd föreligger inte heller för bostadskostnader (1 § andra stycket LMA).

Enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen har den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Asylsökande som inte själva ordnar bostad har rätt till logi på en förläggning (14 § LMA). Om utlänningen på egen hand ordnar bostad har han eller hon enligt 16 § LMA i särskilda fall rätt till bidrag till bostadskostnad (bostadsersättning). Enligt 4 § förordningen (1994:361) om mottagande av asylsökande m.fl. får bostadsersättning beviljas en utlänning som

1. har beviljats arbetstillstånd eller undantag från skyldigheten att inneha arbetstillstånd
2. har fått eller erbjudits en anställning om minst tre månader och
3. för att kunna påbörja anställningen måste flytta till en ort där Migrationsverket saknar möjlighet att erbjuda anläggningsboende.

Bostadsersättning lämnas med 350 kronor per månad.

En asylsökande som saknar egna medel har enligt 17 § LMA rätt till bistånd för sin dagliga livsföring (dagersättning). Dagersättning får enligt 10 § LMA sättas ned för en utlänning som har fyllt 18 år om han eller hon utan giltigt skäl vägrar att delta i viss verksamhet som avses i 4 § LMA, försvårar utredningen i ärendet om uppehållstillstånd genom att inte medverka till att klarlägga sin identitet eller försvårar utredningen i ärendet om uppehållstillstånd genom att hålla sig undan.

Om det föreligger ett annat angeläget behov har utlänningen rätt till särskilt bidrag (18 § LMA).

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer grunder för beräkning av de belopp som avses i 15–18 §§ LMA samt meddelar närmare föreskrifter om i vilka fall bostadsersättning och särskilt bidrag får beviljas (19 § LMA). Av 6 § förordningen om mottagande av asylsökande m.fl. framgår att dagersättning inklusive egen mathållning lämnas med 71 kronor för ensamstående, 61 kronor för sammanboende, 37 kronor för barn i åldern 0–3 år, 43 kronor för barn 4–10 år och 50 kronor för barn 11–17 år.

Den som vill få dagersättning eller särskilt bidrag ska göra en skriftlig ansökan, som ska innehålla en förklaring på heder och samvete att de uppgifter om ekonomiska och personliga förhållanden som lämnats i ansökan är riktiga. Förklaringen ska vara underskriven av den sökande. Den som ansöker om eller får dagersättning eller särskilt bidrag ska till den myndighet som lämnar

biståndet anmäla sådana ändringar i fråga om inkomst och andra förhållanden som kan antas påverka rätten till eller storleken på biståndet (8 och 8 a §§ förordningen om mottagande av asylsökande m.fl.).

Propositionen

Mottagandet av asylsökande är primärt ett statligt åtagande. Mottagandet ska ordnas så att det bl.a. främjar en effektiv process, ger kommunerna goda planeringsförutsättningar och säkerställer ett socialt hållbart mottagande för individen. Regeringen anger att det i detta även ligger att kommunerna ska ges möjlighet att erbjuda en välfärd av hög kvalitet som främjar integrationen i samhället och arbetslivet.

Regeringen anför att de problem som finns och som är relaterade till eget boende till stor del är geografiskt begränsade och koncentrerade till ett mindre antal områden. Regeringen föreslår därför att asylsökandes möjligheter att bo i eget boende ska begränsas i vissa områden för att fler ska välja att bo i områden där det finns förutsättningar för ett socialt hållbart mottagande och för att de negativa sociala konsekvenserna av asylsökandes eget boende ska minska.

En områdesbegränsning är enligt regeringen inriktad på att lösa de geografiska problemen och innebär också att en asylsökande tydligt vet på förhand var han eller hon kan bo. Detta till skillnad från om en social prövning skulle göras som bygger på en individuell prövning av den bostad som den asylsökande kan vara i färd att flytta in i eller till och med redan bor i.

Områden som kan anses ha socioekonomiska utmaningar bör omfattas av begränsningen, som bör vara så snäv som möjligt. Den bör inriktas på att lösa de problem som finns med eget boende, och det är framför allt i områden med socioekonomiska utmaningar som det förekommer problem med t.ex. ökad segregation, extrem trångboddhet och försämrade planeringsförutsättningar för kommunerna. En områdesbegränsning syftar inte enbart till att den enskilde har ett gynnsamt boende, utan även till att komma till rätta med problem på samhällsnivå. Regeringen anger att det saknas skäl för att använda en begränsning enbart på grund av att en kommun eller ett område har tagit emot många asylsökande. Det är viktigt med tydliga informationsinsatser till asylsökandena, som då ges bättre förutsättningar för att besluta om bostad och bostadsort och förstå konsekvenserna av valet.

Frågan om hur områdena ska definieras kan enligt regeringen lösas genom att regeringen bemyndigas att föreskriva om vilka områden som ska anses ha socioekonomiska utmaningar. Faktorer som kan ha betydelse i det avseendet är t.ex. utbildningsnivå, sysselsättning, arbetslöshet och andelen mottagare av försörjningsstöd. Regeringen konstaterar att det i dagsläget saknas relevant statistik på områdesnivå men har gett Statistiska centralbyrån i uppdrag att ta fram rikstäckande områdesindelning för statistisk uppföljning av socioekonomisk segregation. Regeringen pekar på att det dock redan i dag finns jämförbar statistik på kommunnivå som gör det möjligt att fastställa vilka kommuner som har sådana delområden.

Områdesbegränsningen föreslås gälla tills vidare. Inte minst med hänsyn till detta anser regeringen att det är viktigt med samråd och dialog med berörda kommuner. De områden som regeringen bedömer har socioekonomiska utmaningar bör inte nödvändigtvis per automatik omfattas av en begränsning av eget boende. Kommunerna har en lokal representation och kännedom och det bör därför finnas en möjlighet för regeringen att föreskriva om ett anmälningsförfarande i vilket kommunerna kan ange i vilka av kommundelarna som en begränsning av rätten till bistånd enligt lagen om mottagande av asylsökande m.fl. ska gälla. Enligt regeringen innebär en sådan ordning i slutänden att det kommer att vara de berörda kommunerna som får bedöma om förhållandena är sådana att det finns skäl att begränsa möjligheterna till eget boende.

För att få så stor del av de asylsökande som möjligt att följa de nya reglerna anser regeringen att begränsningen ska förenas med påverkansmedel. Förslaget innebär enligt regeringen inte en faktisk begränsning av rörelsefriheten eller att en asylsökande fråntas rätten att bo i områden med socioekonomiska utmaningar. Genom förslaget uppmuntras i stället asylsökande att bo i sådana områden där förutsättningar finns för ett ordnat och socialt hållbart mottagande. Dagersättningen torde för många asylsökande vara den enda inkomstkällan och ha stor betydelse för den dagliga livsföringen. En begränsning av rätten till dagersättning ska gälla om kommundelen anses ha socioekonomiska utmaningar under hela den tid som den asylsökande har bott i det aktuella egna boendet, dvs. från inflyttningen och framåt.

Enligt regeringen bör dock en asylsökande som på egen hand ordnar bostad i ett område med sociala och ekonomiska utmaningar inte gå miste om rätten till dagersättning om det skulle vara uppenbart oskäligt.

Regeringen konstaterar att förslaget innebär att Migrationsverket måste känna till sökandens bostadsadress vid beslut om dagersättning. En ansökan ska göras skriftligen och innehålla en förklaring på heder och samvete att de uppgifter om ekonomiska och personliga förhållanden som har lämnats i ansökan är riktiga. Vidare ska den som ansöker om eller får dagersättning anmäla sådana ändringar i fråga om inkomst och andra förhållanden som kan antas påverka rätten till eller storleken på biståndet. En asylsökande som är berättigad till ersättning men som flyttar till eller inom ett område med socioekonomiska utmaningar kommer således att behöva anmäla detta till Migrationsverket.

Om asylsökande väljer att bo i kommuner utan rätt till dagersättning omfattas de alltså av lagen om mottagande av asylsökande m.fl., vilket bl.a. innebär att rätten till bistånd enligt socialtjänstlagen för förmåner av motsvarande karaktär saknas. Om den asylsökande skulle vara i behov av insatser för att klara sitt livsuppehälle är han eller hon inte utestängd från mottagandesystemet, sökanden kan i stället när som helst t.ex. utnyttja erbjudandet att bo på anläggningsboende och då vara berättigad till dagersättning.

Regeringen bedömer att förslaget är förenligt med mottagandedirektivet och med rätten att fritt välja bostättningsort enligt artikel 2 i det fjärde tilläggsprotokollet till europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Motionerna

I kommittémotion 2019/20:3386 av Maria Malmer Stenergård m.fl. (M, KD) begärs ett tillkännagivande om ytterligare förslag vad avser lagen om mottagande av asylsökande m.fl. som effektivt motverkar den ökade segregation och det växande skuggsamhälle som följer av att asylsökande har rätt att välja eget boende. Motionärerna menar att en stor andel av asylsökandena sannolikt kommer att bosätta sig i segregerade områden trots de nya reglerna. Det finns risk för att felaktiga adresser lämnas och att falska hyreskontrakt används samt att de boendesociala problemen kommer att bli kvar i kommuner som inte omfattas av begränsningen. Enligt motionärerna utgör regeringens förslag ett steg i rätt riktning, men löser inte problemen. Ett helhetsgrepp behövs. Motionärerna pekar på kritik från remissinstanserna, som bl.a. anför att möjligheten till eget boende bör tas bort och att kommunerna bör ges möjlighet att reglera eget boende efter samråd med respektive länsstyrelse.

I partimotion 2019/20:2833 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 35 begärs ett tillkännagivande om värdigt boende under asyltiden. Att ha ett värdigt boende under den första tiden i Sverige, innan beslut om uppehållstillstånd har meddelats, är viktigt och minskar risken för trångboddhet och segregation. En effekt av trångboddhet är att människor riskerar att hamna utanför och att vägen in i samhället försvåras.

I kommittémotion 2019/20:3389 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2 begärs tillkännagivanden om att helt neka bistånd till asylsökande som väljer att bosätta sig i annan form än den anvisade och om att utreda ytterligare åtgärder för att minska asylsökandes nyttjande av eget boende. Motionärerna anför att i stället för att koncentrera undantagen till centralt bestämda kommuner ska den som avvisar ett erbjudande om bostad i ett senare skede inte kunna begära ersättning för att klara sitt uppehälle. Utvecklingen kan dock inte vändas endast med ekonomiska incitament. Det finns risk att kommuner i praktiken behöver ta socialt ansvar för asylsökande som trots nekade bidrag väljer eget boende. Helst bör möjligheten till eget boende tas bort. Annars bör kommunerna åtminstone ges veto i frågan om de ska omfattas av möjligheten till eget boende.

I kommittémotion 2019/20:608 av Roger Hedlund m.fl. (SD) yrkande 4 och i kommittémotion 2019/20:3051 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkande 14 begärs tillkännagivanden om ett avskaffande av regleringen av eget boende i lagen om mottagande av asylsökande m.fl. I valet mellan att bo med landsmän och vänner eller att flytta till annan ort är det troligt att många asylsökande kommer att föredra att leva utan dagersättning. Eget boende försvårar integrationen och leder även till andra problem, bl.a. för kommunerna. Möjligheten till eget

boende bör antingen avskaffas helt eller regleras genom att kommunerna får vetorätt.

Också i motion 2019/20:3146 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att successivt avskaffa möjligheten till eget boende. I yrkande 2 begär motionärerna ett tillkännagivande om att begränsa villkoren för de asylsökande som väljer eget boende.

I kommittémotion 2019/20:3382 av Christina Høj Larsen m.fl. (V) begärs att riksdagen avslår propositionen. Motionärerna anger att regeringen gör problemen till en fråga om individuella val snarare än samhällseliga strukturer. Lösningarna på problemen finns inom områden som bostadspolitik, välfärds- politik och omfördelning, snarare än inskränkningar av rätt till bistånd för dem som redan lever på små marginaler. Bra standard, trygghet och meningsfulla aktiviteter kan få asylsökande att välja den boendeform som föredras. Dessutom förväntas regeländringarna få liten effekt.

I kommittémotion 2019/20:2988 av Hans Eklind m.fl. (KD) yrkande 24 begärs ett tillkännagivande om att ekonomiska styrmedel bör användas på ett lämpligt sätt. Motionärerna föreslår att den som vill välja eget boende ska kunna uppvisa ett trovärdigt och värdigt boende för Migrationsverket och att detta bör vara ett villkor för dagersättning. Vid prövningen bör Boverkets trångboddhetsnorm användas. Kommunerna och deras kommunala bostads- företag bör identifiera boenden där normerna överskrids, och personerna bör då hänvisas till Migrationsverkets anläggningsboenden.

I kommittémotion 2019/20:3124 av Désirée Pethrus m.fl. (KD) yrkande 22 begärs ett tillkännagivande om att den som vill välja eget boende ska kunna uppvisa ett trovärdigt och värdigt boende för Migrationsverket i den kommun där den asylsökande vill bosätta sig, för att inte förlora dagersättningen. I yrkande 28 begär motionärerna ett tillkännagivande om att utreda en övergång från eget boende till anläggningsboende för asylsökande. Enligt motionärerna är både eget boende och anläggningsboende förknippat med problem, men anläggningsboende möjliggör en mer kontrollerad process där staten i större utsträckning kan styra bosättningen utifrån var det är bäst för den fortsatta processen. Till exempel kan bosättning i redan utsatta områden stoppas.

I motion 2019/20:1386 av Olle Thorell m.fl. (S) begärs ett tillkännagivande om att dagens lagstiftning om eget boende måste förändras. Motionärerna anger som exempel att asylsökande som ordnar eget boende i ett område med socioekonomiska utmaningar kan få dagersättningen indragen eller att bostaden ska ha viss storlek för att dagersättning ska ges.

I motion 2019/20:1851 av Ingela Nylund Watz m.fl. (S) begärs ett tillkännagivande om att förbättra situationen för nyanlända flyktingar genom att omvandla eget boende och införa ett s.k. värdigt eget boende. Motionärerna föreslår bl.a. kontroll av asylsökandens adress innan flyttning sker till en kommun så att adressen verkligen finns, av att det inte är fråga om ett svartkontrakt och av att bostaden inte är trångbodd.

Utskottets ställningstagande

I Sverige har eget boende för asylsökande förekommit i betydligt större omfattning än i andra jämförbara länder. I juli 2019 bodde mer än hälften av alla som var inskrivna i Migrationsverkets mottagandesystem i eget boende.

Utskottet kan se att systemet med eget boende för asylsökande hade mycket som talade för det vid tiden då det infördes. Fördelar med eget boende kan vara att asylsökandena kan komma närmare det svenska samhället och arbetsmarknaden och bo nära släkt och vänner, vilka kan erbjuda stöd och underlätta sociala kontakter. Ett eget boende kan också skapa en känsla av normalitet och självbestämmande. För staten kan kostnaderna för mottagandet hållas nere även under perioder med många asylsökande.

Eget boende för asylsökande kan emellertid även få negativa konsekvenser. Fördelningen av asylsökande i landet kan bli ojämn, eftersom möjligheten att styra var sökandena bosätter sig minskar. Det finns en risk för att sökandenas boende koncentreras till vissa kommuner och särskilda områden i kommunerna. Detta kan i sin tur leda till segregation, trångboddhet, otrygga boendeförhållanden, försämrade etableringsmöjligheter, svårigheter för barn att klara sin skolgång samt fysisk och psykisk ohälsa. För kommunerna kan planeringsförutsättningarna försvåras liksom möjligheterna att erbjuda skola och sjukvård – såväl till asylsökande som till andra.

Med den utveckling som har varit, med negativa konsekvenser av det slag som redovisas ovan, delar utskottet regeringens bedömning att det nu är nödvändigt att vidta åtgärder för att hejda koncentrationen av asylsökande till vissa områden och motverka systemets negativa konsekvenser. Utskottet är därför positivt till förslaget om att begränsa möjligheten till eget boende för asylsökande i vissa områden.

För att styra asylsökandes val av bosättningsområde föreslår regeringen att ekonomiska incitament ska användas. Utskottet anser att detta är ett lämpligt verktyg. Enligt förslaget ska en asylsökande inte ha rätt till dagersättning eller särskilt bidrag om han eller hon på egen hand ordnar bostad och bostaden ligger i en del av en kommun som anses ha sociala och ekonomiska utmaningar. Dagersättningen till asylsökande uppgår för närvarande till 71 kronor för ensamstående. Beloppet kan uppfattas som litet, men utskottet anser att regeringens förslag ändå har förutsättningar att nå framgång eftersom dagersättningen för många asylsökande kan förväntas utgöra den enda inkomstkällan. Utskottet anser i likhet med regeringen att den som bosätter sig i ett område med socioekonomiska utmaningar och förlorar rätten till dagersättning på nytt ska kunna förvärva rätt till dagersättning genom att flytta till ett anläggningsboende eller till ett eget boende i ett område utan socioekonomiska utmaningar.

Regeringens förslag för att komma till rätta med de negativa konsekvenserna av eget boende är enligt utskottets bedömning en lämplig väg framåt. Utskottet kan varken ställa sig bakom förslag om att helt avskaffa möjligheten till eget boende eller att mer genomgripande ändra på systemet, exempelvis genom ett prövningsförfarande i varje enskilt fall. Ett sådant förslag torde

medföra såväl administrativa utmaningar som kostnader. Utskottet anser vidare att regeringen har valt en passande form för hur de områden som ska omfattas av områdesbegränsningarna ska bestämmas. Regeringen föreslås få ett bemyndigande att meddela föreskrifter om vilka områden som ska anses ha socioekonomiska utmaningar. De kommuner som har sådana områden ska ges möjlighet att i ett anmälningsförfarande ange vilka av dessa områden som ska omfattas av begränsningen av rätten till dagersättning och särskilt bidrag. Att låta kommunerna självständigt besluta om vilka områden som ska anses ha socioekonomiska utmaningar skulle enligt utskottet kunna medföra en risk för fortsatta problem i vissa områden, bl.a. på grund av att vissa kommuner skulle kunna låta begränsningar gälla för flertalet områden samtidigt som andra kommuner skulle vara mindre restriktiva. Det är viktigt att effekterna av reformen i denna del utvärderas bl.a. med avseende på de sakliga skälen för de urval som kommunerna gör i anmälningsförfarandet samt med avseende på vilka kommuner som har möjlighet att anmäla områden. En annan fördel med det föreslagna systemet är att regeringen kan antas ha en god samlad bild över läget i alla kommuner.

Utskottet anser vidare att det saknas skäl för riksdagen att nu rikta ett tillkännagivande till regeringen om fler förslag på området eller en större översyn. Det måste anses mer ändamålsenligt att invänta effekterna av det nu aktuella förslaget innan eventuella ytterligare åtgärder utreds.

Med det sagda tillstyrker utskottet proposition 2019/20:10 Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande och avstyrker motion 2019/20:3382 (V) om avslag på propositionen. Även motionerna 2019/20:2833 (M) yrkande 35, 2019/20:3386 (M, KD), 2019/20:608 (SD) yrkande 4, 2019/20:3051 (SD) yrkande 14, 2019/20:3146 (SD) yrkandena 1 och 2, 2019/20:3389 (SD) yrkandena 1 och 2, 2019/20:2988 (KD) yrkande 24, 2019/20:3124 (KD) yrkandena 22 och 28 samt 2019/20:1851 (S) avstyrks mot bakgrund av vad som har anförts.

Motion 2019/20:1386 (S) får anses i huvudsak tillgodosedd och avstyrks av den anledningen.

Reservationer

1. Avslag på propositionen, punkt 1 (V)

av Christina Høj Larsen (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår propositionen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:3382 av Christina Høj Larsen m.fl. (V).

Ställningstagande

Eget boende för asylsökande medför problem i vissa delar av landet men kan samtidigt vara en möjlighet för asylsökande och nyanlända att komma in i samhället med hjälp av familj och släkt om det hanteras rätt. Att asylsökande väljer denna boendeform beror delvis på brister i de andra boendeanternativ som erbjuds dem. I dag väljer rika kommuner bort människor med lägre inkomster genom att inte erbjuda hyresrätter eller erbjuda ett fåtal hyresrätter med höga hyror. I brist på annan trygghet söker sig många asylsökande till landsmän eller släktingar som framför allt bor i områden med en högre andel hyresrätter och lägre inkomster. På så vis förstärks segregationen. Det måste till en lösning på segregationsproblemen i stället för att bestraffa de människor som bor i segregerade områden. Rätten att bo i eget boende går att koppla till rätten till bostad och rätten till privat- och familjeliv – universella rättigheter som återfinns i internationella konventioner som Sverige är bundet av. Enligt regeringens egna bedömningar förväntas omkring 60 procent av dem som i dag bor i eget boende i vad regeringen definierar som områden med socioekonomiska utmaningar bo kvar där även efter lagändringen. Det finns också en risk för att förslaget leder till ökade kostnader för kommunerna. Lösningarna på de problem som regeringen identifierar finns inom områden som bostadspolitik, välfärdspolitik och omfördelning, snarare än inskränkningar av rätt till bistånd för dem som redan lever på små marginaler. Riksdagen bör avslå propositionen.

2. Ytterligare åtgärder som rör eget boende för asylsökande, punkt 3 (M, SD, KD)

av Maria Malmer Stenergard (M), Katarina Brännström (M), Paula Bieler (SD), Elisabeth Björnsdotter Rahm (M), Jonas Andersson i Skellefteå (SD), Arin Karapet (M), Jennie Åfeldt (SD) och Pia Steensland (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna

2019/20:608 av Roger Hedlund m.fl. (SD) yrkande 4,

2019/20:1386 av Olle Thorell m.fl. (S),

2019/20:1851 av Ingela Nylund Watz m.fl. (S),

2019/20:2833 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 35,

2019/20:2988 av Hans Eklind m.fl. (KD) yrkande 24,

2019/20:3051 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkande 14,

2019/20:3124 av Désirée Pethrus m.fl. (KD) yrkandena 22 och 28,

2019/20:3146 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) yrkandena 1 och 2,

2019/20:3386 av Maria Malmer Stenergard m.fl. (M, KD) och

2019/20:3389 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Möjligheten till eget boende för asylsökande har medfört en rad problem. Många asylsökande bosätter sig i eget boende i segregerade områden med hög arbetslöshet och en stor andel invånare födda i andra länder. I dessa områden blir de i många fall kvar även efter det att uppehållstillstånd har beviljats. Här drabbas de ofta av trångboddhet och utanförskap. Konsekvensen blir ytterligare ökad segregation. Eget boende bidrar även till att försvåra verkställigheten av utvisningsbeslut. Konsekvensen blir växande skuggsamhällen med människor som vistas i Sverige utan att ha rätt till det.

I utredningsbetänkandet Ett ordnat mottagande – gemensamt ansvar för snabb etablering eller återvändande (SOU 2018:22) slås fast att det stora utnyttjandet av eget boende förvisso kan ha vissa positiva effekter men att det förstärker en ojämn fördelning av asylsökande mellan kommuner och inte sällan bidrar till en socialt icke önskvärd situation. Utredarna understryker även betydelsen av att koncentrera resurserna till den tidiga delen av processen, för att förkorta väntetider och använda väntetiden aktivt och effektivt.

För att bryta segregationen behövs en stram migrationspolitik. Antalet asylsökande till Sverige behöver minska betydligt. Väntetiderna på asylbeslut är i dag alldeles för långa. De bör förkortas väsentligt.

Regeringens nu aktuella förslag innebär att asylsökande fortsatt ska få bosätta sig var de vill. Om området är klassat som ett område med socioekonomiska utmaningar ska sökandena som huvudregel dock inte beviljas dagsättning och särskilt bidrag. Undantag från denna regel ska kunna göras. Förslaget kommer sannolikt att ge mycket begränsad effekt. Regeringen bör därför snarast återkomma med förslag om att helt avskaffa möjligheten för asylsökande att beviljas dagsättning och särskilt bidrag vid eget boende enligt nu gällande regler i lagen om mottagande av asylsökande m.fl. Det är orimligt att den som avvisar ett erbjudet boende senare begär ersättning för att klara sitt uppehälle.

Det är dock inte osannolikt att många asylsökande trots förändrade ekonomiska incitament ändå kommer att välja eget boende. Det bör därför även utredas vilka ytterligare åtgärder som kan vidtas för att minska nyttjandet av eget boende under asyltiden.

Möjligheten till eget boende bör i ett längre perspektiv avskaffas helt och asylsökande i stället hänvisas till de boenden som Migrationsverket erbjuder.

Särskilt yttrande

Ytterligare åtgärder som rör eget boende för asylsökande, punkt 3 (M)

Maria Malmer Stenergard (M), Katarina Brännström (M), Elisabeth Björnsdotter Rahm (M) och Arin Karapet (M) anför:

Vi anser att möjligheten till eget boende i det längre perspektivet bör avskaffas helt och att asylsökande i stället bör hänvisas till boenden som Migrationsverket erbjuder. Detta har utvecklats i reservation 2 som vi står bakom. Härutöver är det vår uppfattning att en asylsökande som har försörjning från eget arbete inte ska vara hänvisad endast till boende som Migrationsverket erbjuder. I ett sådant fall bör således undantag kunna göras.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2019/20:10 Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

Följdmotionerna

2019/20:3382 av Christina Höj Larsen m.fl. (V):

Riksdagen avslår proposition 2019/20:10 Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande.

2019/20:3386 av Maria Malmer Stenergård m.fl. (M, KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ytterligare förslag vad avser lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. som effektivt motverkar den ökade segregation och det växande skuggsamhälle som följer av att asylsökande har rätt att välja eget boende, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2019/20:3389 av Paula Bieler m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag om att helt neka bistånd till asylsökande som väljer att bosätta sig i annan form än det anvisade, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ytterligare åtgärder för att minska asylsökandes nyttjande av eget boende och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2019/20

2019/20:608 av Roger Hedlund m.fl. (SD):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa EBO-lagen och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1386 av Olle Thorell m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att dagens EBO-lagstiftning måste förändras och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1851 av Ingela Nylund Watz m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra situationen för nyanlända flyktingar genom att omvandla EBO och införa ett s.k. värdigt eget boende och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2833 av Ulf KristerSSon m.fl. (M):

35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om värdigt boende under asyltiden och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2988 av Hans Eklind m.fl. (KD):

24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att EBO-lagen bör ses över och om att ekonomiska styrmedel bör användas på ett lämpligt sätt och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3051 av Paula Bieler m.fl. (SD):

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett avskaffande av regleringen av eget boende i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3124 av Désirée Pethrus m.fl. (KD):

22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den som vill välja EBO ska kunna uppvisa ett trovärdigt och värdigt boende för Migrationsverket i den kommun där den asylsökande vill bosätta sig, för att inte tappa dagersättningen, och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en övergång från EBO till anläggningsboende (ABO) för asylsökande och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3146 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att successivt avskaffa EBO-lagen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att begränsa villkoren för de asylsökande som väljer ett eget boende, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om ändring i lagen
(1994:137) om mottagande av
asylsökande m.fl.

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. ska införas en ny paragraf, 10 a §, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse**10 a §*

En utlänning som avses i 1 § första stycket 1 eller 2 har inte rätt till dagersättning enligt 17 § eller särskilt bidrag enligt 18 § om han eller hon på egen hand ordnar bostad och bostaden ligger i en del av en kommun som vid inflyttningen och under den tid utlänningen bor i den anses ha sociala och ekonomiska utmaningar enligt föreskrifter meddelade med stöd av andra stycket. Detta gäller dock inte om det är uppenbart oskäligt att utlänningen inte får rätt till sådant bistånd.

Regeringen får meddela föreskrifter om vilka delar av en kommun som ska anses ha sociala och ekonomiska utmaningar och om möjligheten för en kommun med sådana kommundelar att i ett anmälningsförfarande ange vilka av kommundelarna som ska omfattas av första stycket.

Första stycket gäller inte ensamkommande barn.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.